

Globalisaatio – vääjäämätön ilmiö?

AAMULEHDEN JA HELSINGIN SANOMIEN
GLOBALISAATIOKIRJOITTELU VUONNA 2002

Globalisaatio terminä on melko uusi – se on ilmaantunut yleiseen käyttöön ja lehtien palstoille vasta 1990-luvun lopulla. Sanana se on ollut melkoisen kiistelyn kohteena. Globalisaatiota voidaan tarkastella yhtäältä ilmiötä selittävänä ja toisaalta sitä tuottavana käsitteenä. Ilmiötä selitettäessä sitä voidaan yrittää tieteellisesti määrittellä, mutta käsite on myös saanut paljon poliittista painolastia. Ilmiötä tuottavana käsitteenä globalisaatiota tarkastellaan poliittisen merkityksenannon ja sitä kautta sen valtavaikutusten näkökulmasta. Lukuisat kansainväliset tutkimukset käsittelevät globalisaatioretoriikkaa muun muassa poliittisten päättäjien puheissa ja julkisissa asiakirjoissa. Tiedotusvälineiden puhe- tapoihin ei ole toistaiseksi kiinnitetty paljoakaan huomiota. Globalisaatio on yksi meidän aikamme tärkeimmistä kehitystrendeistä, joten sen tutkiminen myös tästä näkökulmasta on tärkeää. Sanomalehdet ovat tärkeässä asemassa siinä, minkälaista maailmankuvaa kansalaiset muodostavat. Minkälaista kuvaa suomalaiset valtalehdet *Helsingin Sanomat* ja *Aamulehti* rakentavat globalisaatiosta? Tarjoavatko ne vaihtoehtoisia tulkintoja vai yhtä ainoaa totuutta, joka määrittelee vaihtoehtomme sen suhteen, minkälaisia ratkaisuja kansalaiset ja kansakunta voivat tehdä ja mitä vaikutusmahdollisuuksia meillä on omaan elämäämme ja maailmaamme?

Tarkastelen tässä katsauksessa globalisaation käsittelyä *Aamulehdessä* ja *Helsingin Sanomissa* vuonna 2002. Kysyn, miten nämä sanomalehdet representoivat globalisaation kaltaisen monisyyden ja monitahoisen prosessin. Suomalaisessa yhteiskunnassa käytävää globalisaatiokeskustelua on luontevaa hahmottaa sanomalehtien kautta. Sanomalehdet ovat tärkeä kohde tutkittaessa globalisaatiopuhetta: niillä on erittäin vahva asema suomalaisessa mediakentässä ja yhteiskunnallista todellisuutta koskevien mielikuvien luojina. Sanomalehtiin perehtyminen antaa mahdollisuuden tutkia tiedotusvälineitä vallankäyttäjinä ja todellisuuden rakentajina. Pertti Alasuutari ja Petri Ruuska (1999, 21) toteavatkin, että julkisuudessa esitettävät ja yleiseen tietoisuuteen tulevat tulkinnat siitä, mitä yhteiskunnassa ja maailmassa on tapahtumassa, suuntaavat olennaisella tavalla historian kulkua. Katsauksen aineistona ovat vuonna 2002 *Aamulehdessä* (38 artikkelia) ja *Helsingin Sanomissa* (49 artikkelia) julkaistut artikkelit tai jutut, jotka käsittelevät globalisaatiota¹. Analysoin juttuja diskurssianalyysin keinoin, ja kysyn aineistolta mm. seuraavaa: mitkä ovat globalisaation kontekstit – missä yhteydessä siitä puhutaan? Millaiseksi globalisaation olemus rakentuu? Minkälaisia globalisaation puhetapoja eli diskursseja teksteistä on löydettävissä? Onko löydettävissä vallitseva puhetapa, hegemoninen diskurssi? Kuka globalisaatiosta puhuu?

Olen jaotellut juttuja myös määrällisesti juttutyypin sekä sen mukaan, millä osastolla ne ovat ilmestyneet.²

Globalisaation juuret

Yhteiskuntatieteissä vallitseva tulkinta globalisaatiosta on sidoksissa modernisaatioteoriaan. Sen mukaan globalisaatio on vain osa laajempaa yhteiskunnallista liikettä, joka vie modernista jälkimoderniin aikaan. (Väyrynen 1998, 64.) Globalisaatio-termillä siis kuvataan samoja ilmiöitä kuin aiemmin sanoilla länsimaistuminen, modernisaatio ja kehitys. Jos sanalla on kerran näin ”epädramaattiset” juuret, miksi se on tullut niin yleiseksi julkisessa poliittisessa keskustelussa? Ehkäpä globalisaatio-sanassa on uutta tehoa ja tenhoa; se ei ole kulunut käytössä – vielä. Jotkut taas haluavat korostaa globalisaation ainutlaatuisuutta ja uutuutta ilmiönä; se on jotakin ennen kokematon, eikä niinkään osa jatkumoa. Globalisaatio saattaa olla uusi suuri tarina tai myytti, joka hallitsee selityksenä nykyajan ilmiötä, kun moderni ja postmoderni ovat jo ”vanhentuneita” käsitteitä.

Roland Robertsonin (1992, 104) mukaan globalisaatio koostuu toisensa läpäisevistä prosesseista, joita ovat yhteiskunnallistuminen, yksilöllistyminen, kansainvälisen yhteiskuntajärjestelmän lujittuminen ja ihmiskunta-idean konkretisoituminen. Globalisaation voi käsittää liittyvän tietoisuutemme tasoon: ymmärrämme maailman yhtenä kokonaisuutena, jossa sosiaaliset suhteet tiivistyvät yhdistäen erillisiä paikkoja niin, että kaukaiset tapahtumat vaikuttavat paikallisiin ja päinvastoin. (Robertson 1992, 9; Giddens 1990, 64.) Usein globalisaatioon yhdistetään myös tietynlainen uusliberalistinen poliittinen ajattelumalli, jonka seurauksena kansallinen valta vähenee ja siirtyy osin ylikansallisille yrityksille ja osin kaikkien ulottumattomiin (Rosamond 1999).

Globalisaatio-termiä myös käytetään monien asioiden hyödyllisyyden tai vastaavasti vahingollisuuden perustelemiseen. Globalisaatioon vetoamalla tehdään muutoksia, joiden sanotaan olevan sen väistämättömiä seurauksia. (Rosamond 1999; Alasuutari & Ruuska 1999; Marcussen 2000; Pardo 2001; Wallgren 2002; Hay & Rosamond 2002; Fairclough 2003.) Globalisaatio on tällöin vallan diskurssi, jolla voidaan legitimoida tietynlaista politiikkaa, valintoja tai toimintatapoja globaalissa poliittisessa taloudessa (Rosamond 1999, 652–667). Globalisaatio on joka tapauksessa osa sosiaalista todellisuuttamme: se on sosiaalisesti rakentunut ja rakennettu käsite.

Globalisaatio on läsnä kaikkialla – paitsi arjessa

Analysoimieni juttujen perusteella voidaan todeta, että globalisaatiota käsitellään sanomalehden kaikilla osastoilla: siitä kirjoitetaan yhtä hyvin ulko- kuin kotimaankin osastoilla, talous- ja kulttuurisivuilla. Se ei lokeroidu esimerkiksi talouden tai ulkomaan osaston aiheeksi. Tästä näkökulmasta voitaisiin ajatella, että se on läsnä ”kaikkialla”. Globalisaatiosta kirjoitetaan myös erilaisissa jutuissa, ei pelkästään uutisissa, vaan myös kolumneissa ja pääkirjoitussivun jutuissa sekä jonkin verran haastatteluissa ja reportaaseissa. Tämä voi kertoa siitä, että koko aihe herättää niin paljon kysymyksiä, ettei sitä voi käsitellä pelkästään uutisten maailmassa. Uutisjournalismin perustyyliä pidetään toteavana eikä kysyvänä. Globalisaatio tuntuukin esiintyvän väittelyn ja ihmettelyn aiheena erityyppisissä jutuissa: reportaasit avaavat aihetta jostain näkökulmasta ja antavat ajattelemisen aihetta, ja haastattelut kertovat, mitä joku yhteiskunnallinen vaikuttaja asiasta

ajattelee. Kolumneissa, pääkirjoituksissa ja muutamassa yleisönosastokirjoituksessa aihetta pohdiskellaan ja siihen otetaan kantaa.

Globalisaatio on suurimmaksi osaksi isoja asioita jossain kaukana: kokouksia ja konferensseja, joissa tapaavat lähinnä valtaapitävät:

Siellä missä Maailmanpankki, Kansainvälinen valuuttarahasto IMF tai Maailmankauppajärjestö WTO kokoontuu, tekevät globalisaation vastustajat parhaansa saadakseen oman äänensä kuuluviin tiedotusvälineissä ja liituroitaisen kokouksen keskuudessa. (AL 17.2.2002.)

Voidaankin miettiä, millä tavalla globalisaatiojutut koskettavat lehteä lukevaa kansalaista, kun niitä ei ole juurikaan tuotu lähelle häneen arkeaan.

Globalisaatiosta puhuttaessa mietitään, mitä se merkitsee maailman köyhille, maailman eri teollisuuden aloille, maailmantaloudelle ja -kaupalle, terrorismille, eri uskonnoille, arvomaailmoille, teknologiselle kehitykselle, ympäristöongelmille ja niin edelleen.

[...] maailmaa kutistava globalisaatio tuo uskonnoille uusia ajatuksia ja kysymyksiä vastattavaksi. [...] On pakko ottaa huomioon myös muiden uskonnot. (HS 6.9.2002.)

Kaikissa teksteissä globalisaatio on pulmallinen aihe: pohditaan, miten globalisaatiota voitaisiin hallita ja onko se hyvä vai huono asia. Globalisaatiolla on sekä positiivisia että negatiivisia seurauksia. Sen ulkopuolelle ei ole kuitenkaan varaa jäädä, kuten häviäjinä esitetyille kehitysmailla monesti käy. Globalisaatioon liittyy ajatus siitä, että olemme kaikki osa yhteistä maailmaa. Globalisaatio luo myös epävarmuutta ja tuntuu hallitsemattomalta, ja sen maailmassa tulee varautua muutoksiin ja kyetä joustamaan. "Pienellä maalla ei ole varaa suuriin heilahteluihin. Maamme teknologiaklusterin täytyy entisestään eriytyä, monipuolistua ja kansainvälistyä", *Helsingin Sanomat* (16.12.2002) kirjoittaa.

Sanomalehtien globalisaatiokeskustelua hallitsee vääjäämättömyys-diskurssi

Norman Fairclough (1995, 2) korostaa diskurssin suurta roolia nyky-yhteiskunnan sosiokulttuurisessa uusiutumisen ja muutoksessa. Tekstien ja niiden sisältämien diskurssien heterogeenisyys on herkkä mittari sosiokulttuurisille ristiriitaisuuksille ja niiden evoluutiolle. Ristiriitaisuuksien lisäksi tärkeä on myös ajatus hegemonisesta diskurssista, joka voi ohjata ja rajoittaa keskustelua ja ajatuksia globalisaatiosta. Miltei kaikista tutkimistani sanomalehtiteksteistä oli pohjavireenä löydettävissä tiettyjä lähtökohtaoleksia, jotka muodostavat hegemonisen diskurssin; kutsun sitä "vääjäämättömyys-diskurssiksi". On huomioarvoista, että hegemonisen diskurssin olemassaolon tunnistaa monesti siitä, mitä tekstissä ei ole:

[...] globalisaatio lisää ulkomaisten osajien tarvetta. (AL 10.1.2002.)

[...] globalisaatio koettelee rajusti myös Yhdysvaltain elokuvateollisuutta. (AL 5.4.2002.)

Millä keinoilla maat saivat globalisaatiosta niskaotteen? (HS 6.6.2002.)

Vääjäämättömyys-diskurssin mukaan globalisaatio vaikuttaa kaikkeen ja kaikkiin kaikkialla; se on rajaton ilmiö. Globalisaatio on vääjäämätöntä, eikä sitä voida peruuttaa. Globalisaatiota pitää kuitenkin yrittää hallita. Se aiheuttaa myös ongelmia ja on oikeastaan itsessään ongelma tai haaste, joka täytyy ratkaista. Globalisaatio ei ole kokonaan kenenkään hallittavissa. Vääjäämättömyys-diskurssissa globalisaatio on kuitenkin enemmän myönteinen kuin kielteinen ilmiö.

Löydettyä hegemonista diskurssia muovaa valta, ja sen taustalla olevat lähtökohta-oletukset ovat luonteeltaan ideologisia. Ideologiat ovat väittämiä tai todellisuuden rakennelmia, jotka käyvät tekstistä ilmi epäsuorasti ja esiintyvät yleensä sen alkuoletuksissa myötävaikuttaen eriarvoisten valta- ja hallintasuhteiden ylläpitämiseen ja muotoutumiseen. (Fairclough 1992, 87; 1995, 25–26.) Ideologiat ovat tehokkaimmillaan silloin, kun niistä tulee luonnollistettuja ja ne saavuttavat ”terveen järjen” aseman. Ideologioiden asema ei kuitenkaan ole kiveen hakattu: diskursiivisten käytäntöjen yksi ulottuvuus on ideologinen tai hegemonistinen kamppailu. (Fairclough 1992, 87, 91.)

Hegemonisen puhettavan mukaan globalisaatio kiteytyy maailmantalouteen ja talous pyörittää maailmaa. Taloudelliset muutokset, jotka aiheuttavat esimerkiksi työpaikkojen menetyksiä, ovat väistämättömiä, ja niihin täytyy sopeutua ja alistua. Talous ja teknologia (ja niiden taustalla olevat yksityiset toimijat) määräävät suunnan tulevaisuudessa, ja valtioiden vaikutusvalta vähenee.

Jokainen voi itse päätellä, mitä ympäri maailmaa toimivat yritykset tekisivät, jos niiden toimintavapautta Suomessa rajoitettaisiin. (AL 14.9.2002.)

Hegemonisen puhettavan ensimmäinen lähtökohta-oletus on, että globalisaatio vaikuttaa kaikkeen ja kaikkiin kaikkialla, on vääjäämätöntä eikä sitä voida peruuttaa. Tällainen oletamus sitoo käsiämme jo hyvin pitkälle: jos ilmiö on kerran olemassa kaikkialla emmekä voi sitä välttää, voimme vain alistua siihen. Soraääniä on kuitenkin kuultavissa: vaikka vaihtoehtoiset lähteet kuten kansalaisjärjestöt ovat hyväksyneet globalisaation olemassaolon, ajavat ne puheenvuoroissaan vaihtoehtoista globalisaatiota. *Helsingin Sanomien* (6.2.2002) sanoin ”ei etsitä vaihtoehtoja globalisaatiolle, vaan etsitään vaihtoehtoisia globalisaation muotoja.”

Vaikka globalisaatio on talousvetoista, ovat sen ongelmat poliittisia. Ongelmia ei useinkaan yksilöidä erittelemällä, mitä ne ovat ja keneen ne vaikuttavat. Onkin oltava jonkinasteinen globalisaation tai talouden asiantuntija, jotta osaa kuvitella, mitä nuo ongelmat voisivat olla. Hegemonisen diskurssin toinen lähtökohta-oletus on, että globalisaatiota pitää yrittää hallita, vaikka se ei kokonaisuudessaan olisikaan mahdollista. Monissa teksteissä globalisaation hallitsijaksi ja sen ongelmien ratkaisijaksi määrittyy valtio. Vaikka valtioilla tunnustetaan olevan edelleen valtaa, tuntuvat niiden kädet olevan osittain sidotut: “[...] on epäselvää ja selkiytymätöntä, miten poliitikot voivat globalisaatiota hallita” (*HS* 28.2.2002). Ratkaisijana voi toimia myös kansainvälinen yhteisö ja erilaiset kansainväliset organisaatiot kuten YK, Kansainvälinen valuuttarahasto IMF, Maailmanpankki tai Maailmankauppajärjestö WTO. Toisaalta vaihtelee, kuinka paljon taloudelliseen globalisaatioon katsotaan aiheelliseksi ja mahdolliseksi puuttua. Joissain teksteissä globalisaatio tulee ”suitsia” ja sitä pitää hallita, toiset pitävät liiallista puuttumista vahingollisena (kenelle?).

Kolmas lähtökohta-oletus on, että ongelmistaan huolimatta globalisaatio on kuitenkin myönteinen ilmiö. On aika selvää, että tämä lähtökohta vaikeuttaa globalisaation arvostelua. Epäkohdat voidaan sivuuttaa, jos kerran voittopuolisesti on kysymys myönteisestä ilmiöstä. Tämän oletuksen kanssa ristiriitaisia puhetapoja on kuitenkin selvästi nähtävissä.

Hallitsevan puheen haastajat: huolestuneita vaan ei kriittisiä painotuksia?

Liiketaloustieteellisten julkaisujen globalisaatiodiskursseja tutkinut Francesca Bargiela-Chiappini on havainnut, että julkisessa globalisaatiokeskustelussa alkoi 1990-luvun loppua kohden esiintyä yhä enemmän ja moninaisempia ”kapinallisia” tai ”radikaaleja” diskursseja, jotka kyseenalaistavat hallitsevat diskurssit. Bargiela-Chiappini (2000, 3, 11) erottaa kaksi perustyyppiä tällaisille diskursseille:

(1) alueelliset/kansalliset diskurssit, joissa vedotaan globalisaation sosioekonomisiin kustannuksiin teollistuneille ja kehitysmaille, sekä puhutaan kansallisvaltion heikentyneestä roolista

(2) eettiset/moraaliset diskurssit, jotka kyseenalaistavat rajoittamattoman taloudellisen kasvun eettisen kestävyuden ja globalisaation aiheuttaman epätasaarvoisen tulonjaon

Bargiela-Chiappini kuitenkin toteaa näiden diskurssien olevan ”huolestuneita”, ei välttämättä kriittisiä. Hän myös epäilee liikkeenjohdon ja yritysten käyttävän niitä hyväkseen tehdäkseen niistä osan omaa, ”luonnollista” globalisaatiodiskurssiaan. (Mt., 16.)

Näitä kansallisia ja eettisiä painotuksia on löydettävissä myös kotoisista sanomalehdistämme *Helsingin Sanomista* ja *Aamulehdestä*. Niihin liittyy kiinteästi ajatus siitä, ettei globalisaatio lähtökohtaisesti ole aina myönteinen asia.

Globalisaatio kuvataan usein pelinä, josta ei voi jättäytyä pois. Pelin nimi on talous, ja menestymisen kannalta tärkeää on kilpailukyky. Sääntöjen laadinnasta on ristiriitaisia käsityksiä: pitäisikö säännöt laatia politiikan parissa vai noudattaa vapaan markkinatalouden lakeja tai ”säännöttömyyttä”? Peli-näkökulmasta riittää, että pelaajat noudattavat sääntöjä; heillä ei ole vastuuta toisista pelaajista. Osassa tekstejä kuitenkin korostuu myös maailman toimijoiden vastuu toisistaan.

Globalisaatiokilpailun osapuolet jaotellaan monissa teksteissä voittajiin ja häviäjiin. Suurimmaksi osaksi voittajien puolella ovat rikkaat, pohjoinen, talouseliitti ja globalisaation kannattajat. Häviäjiin tai ainakin marginaaliin taas kuuluvat köyhät, etelä, aktivistit ja kansalaisjärjestöt; globalisaation vastustajat tai vaihtoehtoisen globalisaation kannattajat. Teksteissä suhtaudutaan tällaiseen kahtiajakoon eri tavoin. Osassa kahtiajako on ikään kuin luonnollinen asia: toisten kuuluu päättää siitä, mitä maailmassa tapahtuu ja miten globalisaatio etenee, kun taas toisten on vain mukauduttava tähän. Toisissa teksteissä sen sijaan tämän tyyppinen kahtiajako esitetään huonona asiana, ja marginaalissa olevaan ryhmään kuuluvien oikeuksia päättää asioistaan puolustetaan. Näissä teksteissä on elementtejä, jotka kyseenalaistavat rajoittamattoman taloudellisen kasvun ja globalisaation aiheuttamaksi koetun epätasa-arvoisen tulonjaon. Joissain teksteissä osapuolet myös määritellään hyväksikäyttäjiksi ja hyväksikäytetyiksi.

Kun globalisaatiosta puhutaan kulttuurin näkökulmasta, pohditaan usein sen vaikutusta identiteetteihin ja omaan kulttuuriin, jolloin monimuotoiset paikalliset ja kansalliset vaikutukset korostuvat. Globalisaatiosta puhutaan tällöin identiteettien muuttajana tai tuhoajana, uhkana mutta joskus myös mahdollisuutena. Globalisaation etenemisenkään ei tunnu suoraviivaiselta ja yksiselitteiseltä, vaan ristiriitaiselta.

Asiantuntijat ja poliitikot hallitsevat keskustelua

Kuka globalisaatiosta sitten pääsee julkisuudessa puhumaan ja sitä määrittelemään? Toimittajien lähdepohja on melkoisen laaja, mutta niin sanottuja perinteisiä lähteitä käytetään enemmän kuin vaihtoehtoisempia. Ääneen pääsevät virkamiehet, tutkijat, poliitikot, yritysjohtajat, kansalaisjärjestöt, globalisaatiokriitikot, kirkko ja ammattiyhdistysliike. Näistä keskustelua hallitsevat virkamiehet, tutkijat ja poliitikot. Globalisaatiokeskusteluun osallistuvat myös kolumnistit. Keskustelua käydään usein hyvin korkealla tasolla: kolumneja kirjoittelevat professorit ja tutkijat, kirjailijat ja jopa YK:n pääsihteeri. Merkillepantavaa on, että eniten ääneen pääsevien virkamiesten, poliitikkojen ja tutkijoiden puhe on vapaampaa ja vähemmän kehystettyä kuin kansalaisjärjestöjen edustajien tai globalisaatiokriitikkojen.

Toimittajilla on omakin äänensä globalisaatioteksteissä, ja se kuuluu uutisissa ja haastatteluissa mutta myös kolumneissa. Pääasiassa tukeudutaan kuitenkin virallisiin lähteisiin. Globalisaatio tuntuu olevan vaikea pala käsiteltäväksi, ja apuun kutsutaankin juuri tutkijat, joiden odotetaan saavan tolkkua kyseiseen ilmiöön. Poliitikkojen tehtävänä on lähinnä pohtia globalisaation hallintaa, vaikka hekin tekevät joitakin määrittely-yrityksiä. Tavalliset ihmiset sen sijaan ovat lähes kokonaan paitsiossa. He esiintyvät muutamassa jutussa lyhyiden, kehystettyjen kommenttien antajina sekä pariin otteeseen yleisönosastolla. Hegemoninen diskurssi tunkee läpi kautta linjan, mutta korostuu poliitikkojen, yritysmaailman edustajien ja myös toimittajien puheessa.

Perinteinen uutisjuttu kahlitsee

Journalismin omat reunaehdot vaikuttivat osaltaan tekstien muotoutumiseen. Hegemoninen puhetapa korostui sanomalehden "kovilla" osastoilla taloudessa, ulkomaissa ja kotimaassa, ja erityisesti uutisissa, virallisten lähteiden ja toimittajien äänen sekoittuessa, kun taas kolumnityyppiset jutut ja hieman "kevyemmät" osastot kuten kulttuuri antoivat mahdollisuuksia monipuolisempiin puhetapoihin. Kovilla osastoilla uutisia on paljon, ja uutisissa lähteinä toimivat monesti virkamiehet, poliitikot ja yritysmaailman edustajat, mutta myös jonkin verran kansalaisjärjestöt ja tutkijat, mikä tuokin pieniä ristiriidan sävyjä hegemoniseen diskurssiin. Toki on sanottava, että osa poliitikoistakin käyttää monipuolisempaa puhetapaa. Toimittajien oma ääni kuuluu vapaammin muissa juttutyypeissä kuin uutisissa, joissa noudatetaan pitkälle uutisten tuttua kaavaa: virallisten lähteiden käyttö, nopeus ja kyselemättömyys ja tavallisten ihmisten puheiden ja näkökulmien puuttuminen. Kulttuurisivuilta ja vapaa-ajan osastoista sekä juttutyypeistä erilaisista kolumneista, reportaaseista ja haastatteluista löytyvät monipuolisemmat ja epätyypillisemmät globalisaatiojutut, joissa ääneen pääsee marginaalisempiakin lähteitä tai kirjoittajia. Tällaiset juttutyypit hahmottavat toisenlaista globalisaatiota ja antavat tilaa monimuotoisuudelle, mitä uutiset eivät samalla tavalla tee.

Kaiken kaikkiaan uutiset tuntuvat olevan ainakin osittain kulttuurisen määrittelynsä vankeja, eikä niiden ole yhtä helppo muuttaa muotoaan kuin muiden juttutyypien. Vaikka globalisaatio uutisten maailmassa hahmottuu tilanneraportoinnin ja tapahtumien kautta, ainakin kolumnityyppiset jutut tarjoavat muunkinlaisia lähtökohtia.

Mihin jäivät vaihtoehdot?

Kansainväliset tutkimukset tukevat *Aamulehdestä* ja *Helsingin Sanomista* tekemiäni huomioita globalisaatiokeskustelusta: globalisaation hegemoninen diskurssi on levinnyt laajalle. Kansainvälisesti on tutkittu runsaasti muun muassa poliittisten johtajien, virallisten asiakirjojen ja erityisesti talouden alan tieteellisten julkaisujen tapoja puhua globalisaatiosta, ja teksteissä on havaittu vakiintuneita ja hegemonisia piirteitä. (Hay & Rosamond 2002, 151–153.) Myös mediatekstejä on analysoitu jonkin verran. Suomessa suoranainen globalisaatiopuheen tutkimus on toistaiseksi jäänyt vähälle. Thomas Wallgren (2002) on todennut, että suomalaista poliittista globalisaatiokeskustelua hallitsee kolme ”perusteesiä”: globalisaatio on väistämätön, se on pääosin myönteinen, ja sitä pitää pyrkiä ohjaamaan. Näiden väitteiden perusteella tehdään Wallgrenin mielestä kattava ja perustava poliittinen valinta: aikakautemme poliittiseksi tehtäväksi muodostuu globalisaation edistäminen ja sen kesyttäminen.

Jos tällainen diskurssi leviää suomalaisessa yhteiskunnassa sanomalehtien välityksellä, päädyemmekö olemaan varsin yksimielisiä globalisaatiosta ja sen seurauksista sekä siitä, miten siihen tulisi suhtautua? Mitä seurauksia on sillä, että globalisaatio esitetään kohtalonomaisena, vääjäämättömänä ilmiönä? Yksinkertaisesti se, että ihmiset poliitikkoja myöten alistuvat oleviin oloihin ja vallitsevalta tuntuvaan tilanteeseen, joka on sosiaalisesti rakentunut ja rakennettu. Päättöksiä politiikassa ja myös yritysmaailmassa ja julkisella sektorilla voidaan perustella vaihtoehtottomuudella. Ihmiset eivät osaa vaatia linjamuutoksia politiikkaan ja lainsäädäntöön. Julkista keskustelua globalisaatiosta saatetaan käydä, mutta tietyin reunaehdoin. Jos globalisaation ja sitä kautta todellisuuden luonteesta tehdään hegemonisen diskurssin kaltaisia oletuksia ja näiden oletusten pohjalta toimitaan esimerkiksi poliittisessa päätöksenteossa, rakennetaan samalla todellisuutta mainittujen oletusten suuntaiseksi. Vetoamalla globalisaatioon tai Euroopan integraatioon voivat esimerkiksi EU:n kansalliset poliittiset päättäjät perustella ratkaisuja, joista eivät halua ottaa suoraa vastuuta. Jos poliitikot toimivat tiettyjen globalisaatioteesien pohjalta, voivat he toiminnallaan vahvistaa niiden teesien mukaista ilmiötä. (Hay & Rosamond 2002, 147–148.)

Tietyt käsitykset globalisaatiosta saattavat olla hegemonisia, mutta se ei poista mahdollisuutta, että vaihtoehtoiset diskurssit elävät rinnalla ja haastavat vallitsevan (Rosamond 1999). Nämä vaihtoehtoiset diskurssit tai hegemonisen diskurssin ristiriitaiset elementit ovat tärkeitä: ne tuovat julkiseen keskusteluun moniäänisyyttä ja ajatuksen vaihtoehtoja. Niiden tehtävänä on haastaa hegemoninen puhetapa ja sitä kautta vaikuttaa myös siihen, miten poliittiset toimijat ja ihmiset yleensä havaitsevat maailman ja minkälaisia ratkaisuja he tekevät. Tämäntyyppisen keskustelun luojina sanomalehdillä on ensiarvoisen tärkeä tehtävä.

Viitteet

- 1 Artikkelit haettiin lehtien tietokannoista haku- tai asiasanalla "globalisaatio". Otoksessani on 38 juttua *Aamulehdestä* ja 49 juttua *Helsingin Sanomista* vuodelta 2002, yhteensä 87 juttua. *Aamulehden* jutut on haettu hakusanalla "globalisaatio", jolloin juttuja löytyi 73. Joukosta on poistettu 35 juttua, jotka eivät selvästikään käsitelleet globalisaatiota, sana tai asia oli vain lyhyesti tai ohimennen mainittu jutuissa. Rajasin aineiston siten, että suurin osa mukaan otettavista teksteistä käsittelee globalisaatiota yhtenä pääaiheenaan; ei riittänyt, että sana oli mainittu tekstissä. Mukaan tuli myös joitakin sellaisia juttuja, joista saattoi selvästi nähdä, että puheena olevat asiat liittyvät läheisesti globalisaatioon ja siihen, mitä kyseisellä ilmiöllä yleisesti ymmärretään. *Helsingin Sanomien* jutut haettiin käyttämällä asiasanaa "globalisaatio". Kaikki saamani jutut olivat globalisaation kannalta oleellisia, joten karsintaa ei tarvinnut suorittaa.
- 2 Globalisaatioaiheisten juttujen tyypit:
 - Uutinen 44%
 - Kolumni 23%
 - Reportaasi 9%
 - Haastattelu 8%
 - Pääkirjoitus 5%
 - Yleisönosasto 2%
 - Arvostelu 8%
 - Muut 1%Juttujen jakautuminen sanomalehden eri osastoille:
 - Ulkomaat 28%
 - Talous 16%
 - Kulttuuri 10%
 - Kotimaa 22%
 - Vapaa-aika 3%
 - Mielipide 3%
 - Pääkirjoitussivu 14%
 - Muut 3%

Kirjallisuus

- Alasuutari, Pertti & Petri Ruuska (1999)
Post patria? Globalisaation kulttuuri Suomessa. Jyväskylä: Gummerus.
- Bargiela-Chiappini, Francesca (2000)
The Discourses of Economic Globalization. A First Analysis. <http://www.cddc.vt.edu/host/Inc/Inarchive.html> (linkki tarkistettu 23.1.2003).
- Fairclough, Norman (1992)
Discourse and Social Change. Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, Norman (1995)
Critical Discourse Analysis. The Critical Study of Language. Lontoo: Longman.
- Fairclough, Norman (2003)
Critical Discourse Analysis in Researching Language in the New Capitalism. Overdetermination, Transdisciplinary and Textual analysis. <http://www.cddc.vt.edu/host/Inc/Inarchive.html> (linkki tarkistettu 23.1.2003).
- Giddens, Anthony (1990)
The Consequences of Modernity. Cambridge: Polity Press.
- Hay, Colin & Ben Rosamond (2002)
Globalization, European Integration and the Discursive Construction of Economic Imperatives. *Journal of European Public Policy* 9:2, 147–167.
- Marcussen, Martin (2000)
Globalization: A Third Way Gospel That Travels around the World. Esitelmä International Studies Associationin seminaarissa 14.–18.3.2000. <http://www.cddc.vt.edu/host/Inc/Inarchive.html> (linkki tarkistettu 23.1.2003).
- Pardo, María Laura (2001)
Linguistic Persuasion as an Essential Political Factor in Current Democracies. *Critical Analysis of the Globalisation Discourse in Argentina at the Turn and at the End of the Century. Discourse & Society*, 12:1, 91–118.
- Robertson, Roland (1992)
Globalization. Social Theory and Global Culture. Lontoo: Sage.
- Rosamond, Ben (1999)
Discourses of Globalization and the Social Construction of European Identities. *Journal of European Public Policy* 6:4, 652–668.
- Väyrynen, Raimo (1998)
Globalisaatio – uhka vai mahdollisuus? Jyväskylä: Atena.
- Wallgren, Thomas (2002)
Kasvun rajat ja optimismin loppu. Alustus Studia Generalia-luennolla Globalisaatio – uhka vai mahdollisuus? 24.10.2002. http://video.helsinki.fi/media-arkisto/studia_generalia.html (linkki tarkistettu 5.5.2003).